

DE LOTGEVALLEN VAN HET ST. NORBERTUS-OFFICIE

Algemeen beschouwde men tot nu toe Jean Despruets, die onze Orde van 1573 tot 1596 als generaal bestuurde en die in 1582 de canonisatie van St. Norbertus verkreeg, als den eenigen opsteller van diens officie. Dit bleek nog voor kort in het huisorgaan der Brabantsche Circarie « Pro Nostris », waar mede aan de hand van Hugo, Madelaine e.a. de geschiedenis van Norbertus' liturgische vereering zeer beknopt uiteengezet werd ¹⁾. Zelfs zou men geneigd kunnen zijn, ten gunste van die meening een uitspraak aan te halen van een generaal kapittel ²⁾. Men mag het betreuren, dat aan allen in dezen een zeer belangrijk punt ontgaan is : het officie, opgesteld door Despruets, is in hooge mate gewijzigd door Jean Le Paige. Deze zelf deelt dit mede, waar hij omtrent dit officie zegt : « Quod quamvis Capitulum generale Anni 1584 approbaverit, fuit nihilo minus postmodum jussu et autoritate tam Capituli generalis Anni 1605 quam Reverend. Domini Francisci a Longo Prato Praemonstrat. Abbate et generali Praefecto, in aliquibus immutatum. Nam sublatis Antiphonis, quas idem Dominus Despruetis constituerat in primis Vesperis et Matutinarum Nocturnis, illas cum Hymno Festa lux claro, et Oratione, quae in Breviario per me ad formam Sacrosancti Concilii Trident. Anno Domini 1608 restituto, sunt, quaeque nunc in usitato ordinis Breviario habentur, substitui » ³⁾.

Uit deze autobiographische notitie van Le Paige, die ook aan den ijverigen spurder Goovaerts ontgaan is ⁴⁾, blijkt, dat we bij

1) Fr. Milo van Park, Inleiding op het officie van Sint Norbertus, *Pro Nostris*, t. V, [1933], p. 49-53.

2) ... *probavitque capitulum generale officium a reverendissimo Domino Praemonstraten. in honorem praefati Divi Norberti compositum*... Voorbericht op het Norbertus-officie in het brevier van 1598. Ook de volgende tekst van Le Paige wijst daarop.

3) J. Le Paige, *Bibliotheca Praemonstratensis Ordinis*, p. 405. Parijs 1633.

4) L. Goovaerts, *Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré*,

het Norbertus-officie rekening hebben te houden met de twee personen, die rond de eeuwwisseling zoo'n belangrijke rol speelden in de ontwikkeling der Ordesliturgie. Op hun verschillend standpunt wordt een goede kijk gegeven in het artikel van E. Valvekens, dat juist aan dit keerpunt in onze liturgie gewijd is ⁵⁾. Aan den eenen kant Despruets, die « de heropbloei van de Orde zocht te bewerken door het teruggaan naar de traditioneele Orde-geest, die leeft in haar liturgie » ⁶⁾, na hem en gedeeltelijk tegenover hem Le Paige, de man der gelijkshakeling, die dat werk op velerlei gebied weer te niet deed en die voor de Orde meer heil verwachtte van een nauwere aansluiting, — ook in liturgicis — bij Rome.

Wij zullen thans laten zien, wat ieder voor de liturgische verandering van zijn Vader heeft bijgedragen. De veranderingen echter, die misschien nog na 1631 zijn aangebracht, worden niet behandeld, tenzij voor zoover ze hebben doorgewerkt tot in het vorige brevier van 1892/96 en het nieuwe van 1930. Zoo blijven we over 't algemeen binnen de eerste 50 jaar van het Norbertus-officie ⁷⁾.

Gebruikt werden bij dit onderzoek :
het processionale van 1584 ⁸⁾

t. I-IV. Bruxelles 1899-1917 spreekt noch onder Despruets noch onder Le Paige over het aandeel van dezen laatsten.

5) E. Valvekens, Un tournant dans l'histoire de la liturgie prémontrée. *Analecta Praemonstratensia*, t. III, [1927], p. 241-263.

6) *Pro Nostris*, l.c., p. 50.

7) Tot deze beperking werden we mede gebracht, omdat we tot nu toe zelfs geen volledige inventaris van de Praemonstratenser liturgische boeken bezitten.

Daar we ons tot het officie beperken, kunnen we afzien van een bespreking van de secreta en de postcommunio, alsook van Despruets' Prosa.

8) Titel : *Processionale, secundum ritum Ecclesiae et Ordinis Praemonstratensis. Parisiis, Apud Viduam Iacobi Kerver, via Iacobaea, sub signo Unicornis. M.D.LXXIII*. Colophon : *Explicit Processionale secundum usum candidissimi ordinis Praemonstratensis, iussu et auctoritate Reverendissimi Patris D. Ioannis de Pruetis, Sacrae Theologiae Professoris et Abbatis Praemonstratensis, totiusque ordinis ejusdem capituli et generalis reformatoris recens aeditum [sic], repurgatum, ac in multis adauctum : Sumptibus tamen honestae viduae defuncti Iacobi Kerver, dum viveret Bibliopolae Parisiensis impressum atque consummatum. Anno incarnationis Dominicae, Millesimo quingentesimo octuagesimo quarto. Mense Iunio. Deo laus et gloria*. De onjuiste opgave bij L. Goovaerts, o.c., t. IV, p. 270, wiens zegsman zich blijkbaar door het foutieve jaartal op het titelblad liet misleiden, daar hij het colophon niet had ingezien werd voor E. Valvekens, l.c., p. 243 aanleiding om een tweede uitgave van het processionale te postuleeren. Met recht is hij echter zeer voorzichtig in zijn formulering : viduae Iacobi Kerver in den titel van het processionale van 1574 en Sumptibus ... Iacobi Kerver in den titel van het Missaal van 1578 (vgl. *Anal. Praem.*, l.c., p. 243, n. 8) kon reeds tot voorzichtigheid manen.

- het brevier van 1597 ⁹⁾
 het brevier van 1598 ¹⁰⁾
 het diurnale van 1604 ¹¹⁾
 het brevier van 1608 ¹²⁾
 het brevier van 1621/26 ¹³⁾
 het brevier van 1621/31 ¹⁴⁾.

9) Vgl. *Anal. Praem.*, l.c., p. 251. Het exemplaar in onze Abdij heeft in den titel : *candidissimi ... Praemonstratensis*. Blijkens het slechts eenmaal voorkomen van het officium defunctorum en den custos op de laatste bladzijde van het pars hiemalis als één boekdeel bedoeld.

10) Titel : *Breviarium secundum ritum candidissimi ordinis Praemonstratensis. Auctoritate Reverendiss. D. Francisci a Longo Prato, totius eiusdem ordinis generalis editum ac repurgatum. Pars (Aestivalis). Venundantur Parisiis apud societatem Typographicam librorum Officij Ecclesiastici, ex decreto Concilij Tridentini, via Iacobaea. Cum privilegio eiusdem Reverendiss. domini Praemonstraten. 1598. Colophon : Finis partis (Aestivalis) Breviarj secundum usum candidissimi ordinis Praemonstraten. iussu et auctoritate Reverendissimi patris Francisci A Longo Prato Praemonstraten. et vallis secretae, Abbatis dignissimi, totiusque eiusdem ordinis generalis reformatoris vigilantissimi, recens editi : industria vero atque studio fratris Petri de Rivo Praemonstraten. Collegij Ordinis praefati Parisiis siti Prioris, a multis mendis, quibus antea scatebat, diligenter repurgati, multisque locorum sacrae scripturae, sanctorumque patrum notationibus antea a fratre Martino Burlerio doctore Theologo eiusdem ordinis collectis fideliter illustrati. Deo laus et gloria. 1598.*

De opgave van Goovaerts, l.c., t. IV, p. 233 n. 20 : apud Haeredes Jac. Kerver is wel ingegeven door Le Paige, l.c., p. 22. — Zie ook *Anal. Praem.*, t. IX, [1933], p. 154.

11) Titel : *Diurnale Praemonstratense, Cum Psalterio. Reverendissimi D. D. Francisci a Longo Prato, Abbatis Praemonstratensis, totiusque eiusdem Ordinis generalis reformatoris iussu editum. Labore vero f. Ioannis le Paige, S. Theol. Baccal. restitutum et compositum. Parisiis. Apud Societatem Typographicam Librorum Officij Ecclesiastici ex Decreto Concilij Tridentini, via Iacobaea. Cum Privilegio eiusdem Reverendissimi D. D. Abbatis Praemonstratensis. 1604. Colophon : Explicit Diurnum secundum usum sacri Monasterij et Ordinis Praemonstratensis, iussu et auctoritate Reverendissimi D. D. Francisci A Longo Prato eiusdem candidiss. Monasterij et Ordinis Capituli ac Reformatoris generalis editum : lucubrationibus vero et vigiliis F. Ioannis le Paige, S. Theol. Baccalaurei, Praemonst. Canonici, eiusdemque Ordinis Procuratoris Syndici restitutum et compositum. 23 Mensis Iunii 1604. Laus Deo Beataeque Virgini Matri. — Bij Goovaerts, l.c., t. II, p. 8 n. 1 slechts een algemeene vermelding, t. IV, p. 220 niet vermeld. Algemeene vermelding ook bij Le Paige, l.c., p. 988. Het colophon ook *Anal. Praem.*, t. IX, [1933], p. 155. — In de *Bibliotheca*, p. 989 drukt hij zijn benoemingsbrieven tot Syndicus der Orde van 8 Mei 1605 af.*

12) Vgl. *Anal. Praem.*, t. III, [1927], p. 254-255.

13) Vgl. *t.z.p.* p. 261 n. 17) en n. 18).

14) Naast het brevier, waarover in de vorige noot, bezit de Abdij Berne nog een

Met uitzondering van het brevier van 1608, dat welwillend door de Paters Bollandisten ter inzage werd gezonden, bevinden zich al deze boeken in de bibliotheek der abdij van Berne.

Waar dit eenigszins dienstig scheen, werd de tekst uit het Leven overgenomen, onder aangeven voor de Bollandisten ¹⁵⁾ van bladzijde kolom en tusschen haakjes met Romeinsche cijfers het hoofdstuk ; voor v. d. Sterre ¹⁶⁾ van bladzijde en tusschen haakjes met arabische cijfers, het hoofdstuk. De verwijzing naar v. d. Sterre is gegeven ten gerieve van hen, die niet altijd de beschikking hebben over de Bollandisten. Bovendien wordt het vinden van een passus in de Bollandisten er door vergemakkelijkt, daar deze de kapittel-indeeling van v. d. Sterre in margine aangeven.

De volgorde van de behandeling is geheel aangewezen door den bouw van het officie. Voorop gaat de Oratie, in haar ouden en om de vergelijking in haar nieuwen vorm, daar deze in bijna ieder van de kerkelijke getijden voorkomt.

Daarop volgen, in den vorm daaraan door Despruets gegeven, telkens met hun varianten :

I. De eerste Vespers en wel :

1. De antiphonen
2. Het responsorium *Magnus inter magnos*
3. De hymne *Norberte pater insignis*
4. De *Magnificat*-antifoon.

II. De Metten en wel :

1. Het invitorium
2. De hymne *Optatus votis omnium*

pars aestivalis in grooter formaat met hetzelfde colophon. De titel is : *Breviarium ad usum sacri et canonici Praemonstratensis ordinis. Reverendissimi in Christo Patris ac Domini Petri Gossetii Abbatis Praemonstratensis totiusque eiusdem Ordinis Capituli generalis auctoritate novissime correctum ac emendatum. Pars aestivalis. Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, via Iacobaea, sub Ciconiis. M.DC.XXXI. Cum privilegio Regis.*

Er in en er achter bijgebonden vindt men bladen met als koptitel : *Supplementum prioris Breviarii Sacri et Canonici Ordinis Praemonstratensis*. Dit supplement bevat o.a. den tekst voor het feest van Norbertus' translatie. Enkele aanwijzingen doen vermoeden, dat het vooral voor de Brabantsche Circarie bedoeld was. De aanduiding *prioris Breviarii* kan er op wijzen, dat het betrekkelijk jong is en dat het dit oudere brevier in overeenstemming moet brengen met het nieuwe.

15) *Acta Sanctorum Junii* t. I., ed. Palmé, Parijs 1867.

3. De antiphonen
4. De lessen, mede in verband met epistel en capitula
5. De responsories.
- III. De Lauden en wel :
 1. De antiphonen
 2. De Benedictus-antiphon.
- IV. De tweede vespers, Magnificat-antiphon.
- Dan komen de bijdragen van Le Paige, wederom volgens hun plaats in het officie :
- V. De eerste Vespers.
 1. De antiphonen
 2. De hymne : Festa Norberti dies haec triumpho met haar versikel
 3. De Magnificat-antiphon.
- VI. De Metten.

De antiphonen.

Tenslotte als toegift
- VII. De Suffragia en de Octaafviering.

DE OUDE EN DE NIEUWE ORATIE.

De Oratie van Despruets ¹⁷⁾.

Deus, qui beatum Norbertum confessorem tuum atque Pontificem vitae sanctimonia clarificasti, dono praedicationis verbi tui illustrasti et a) stupendorum miraculorum operatione foecundasti : da nobis quaesumus ; ut quae docuit memoria teneamus et quae fecit tua ineffabili misericordia et eius interventione digne imitemur.

De Oratie van Lepaige ¹⁸⁾.

Deus, qui beatum Norbertum Confessorem tuum atque Pontificem

16) Joannes Chrys. vander Sterre, *Vita S. Norberti, ... notationibus illustrata a Polycarpo de Hertoghe*, Antverpiae, 1656.

17) 1584, 1597, 1598 en Suffragium 1604. a. et] om. 1597, 1598.

18) Vanaf 1604. a. facundum praeconem] praeconem eximium Suppl. op 1631 en volgg.

b. eiusdem piis suffragantibus]

eius piis suffragantibus Suffr. 1604, Suffr. 1608.

eius intercedentibus 1621/26, 1621/31.

eiusdem suffragantibus Suppl. op 1631 en volgg.

verbi tui facundum praeconem a) effecisti et per eum Ecclesiam tuam nova prole foecundasti : praesta quaesumus ; ut eiusdem b) piis suffragantibus meritis quod ore simul et opere docuit te adiuvante exercere valeamus.

Een der belangrijkste deelen van een officie is wel de Oratie, daar deze haar stempel drukt op ieder van de kerkelijke uren.

Wanneer we nu de Oratie van Despruets vergelijken met die van Le Paige, dan zien we aanstonds, dat de gedachten niet veel verschillen. Toch wint de jongere het in vele opzichten van haar voorgangster. Deze is eenigszins overladen, de nieuwe daarentegen is rustiger van gang en reeds in haar eerste gedeelte evenwichtiger van constructie. Het Romeinsch brevier (niet het Praemonstratenser) heeft op 30 September, Sint Hieronymusdag, de tweede helft : praesta quaesumus ut eius suffragantibus etc. Het *per eum Ecclesiam tuam nova prole foecundasti* doet aangenaam bekend aan uit de oraties van andere ordestichters en brengt op die keurig-indirecte wijze Norbertus' werkzaamheid als zoodanig naar voren. Het is dan ook begrijpelijk, dat deze vorm zich, met een enkele lichte en gelukkige wijziging, tot op heden heeft kunnen handhaven.

Indien ergens, dan is bij Norbertus het instrumentaalpartikel *per* op zijn plaats ; want als Norbertus zijn eerste ideaal had kunnen verwezenlijken, dan zou zonder twijfel de Praemonstratenser Orde niet zoo ontstaan zijn als nu onder de wondere leiding van Gods Voorzienigheid het geval is geweest ¹⁹⁾.

Bij verschillende Ordestichters vinden we in de Oratie de termen foecundare en proles of zinverwante woorden, maar juist dezen vorm vinden we in het Romeinsch Missaal slechts bij St. Alphonsus (2 Augustus) en bij St. Joannes de Deo (8 Maart). Deze laatste is in 1630 zalig verklaard, terwijl Gregorius XV reeds in 1621 de oratie en de lessen voor het feest van St. Norbertus heeft goedgekeurd en bevolen, ze in te lasschen in het Romeinsche brevier bij de eerste nieuwe oplage ²⁰⁾. We kunnen dus de prioriteit van Norbertus' oratie als vaststaand beschouwen en mogen Le Paige geluk wenschen met de keurige formule, die hij gebracht heeft. Den term foecundasti vond hij bij zijn voorganger, maar hij had een zeer gelukkig oogenblik, toen hij van de expresse vermelding van Norbertus' wonderdaden afzag en aan foecundasti zijn eigen-

19) Vgl. de helaas al te gedrongen uiteenzetting van H. Heijman, Rondom den Augustinusregel, *Augustiniana*, p. 106-126. Tongerloae 1930.

20) Le Paige, l.c., p. 406-407.

lijke beteekenis teruggaf, die hij nog beter deed uitkomen door het nova prole. De volheid der nieuwe formule is geenszins in strijd met de Romeinsche soberheid ; wie dat zou meenen, vergelijkte haar slechts met de passage van de nieuwe Prefatie voor Overledenen, waar het heet : et dissoluta terrestres huius incolatus domo aeterna in coelis habitatio comparatur. Geen van de drie bijna synonieme woorden kan daar gemist worden, zonder het geheel te schaden.

De oratie van Norbertus staat thans in het Romeinsch brevier in haar jongsten vorm, dien ook de Ordesbrevieren na dat van 1621/31 geven. Daar het nu moeilijk aan te nemen is, dat de oratie, sinds ze in het Romeinsch brevier een plaats vond, nog een wijziging heeft ondergaan, ligt de veronderstelling voor de hand, dat zij daar van het begin af dien vorm heeft gehad. Maar dan moeten de laatste en fijnste veranderingen ook aangebracht zijn voor 7 Sept. 1621, den datum van Gregorius' besluit, hetzij door Le Paige zelf, hetzij — en voor deze veronderstelling voelen we het meest — door de consultoren van de Ritencongregatie. Ook de hierboven vermelde Praefatie heeft het onderzoek van een fijngeschoold Romeinsch oor niet zonder wijziging doorstaan, toen zij was uitgekozen om overgenomen te worden in het Romeinsch Missaal ²¹).

21) Het Proprium van het Bisdom Haarlem heeft op 13 Februari de volgende Oratie :

Deus, qui beatum Amandum Pontificem verbi tui praeconem eximium fecisti : concede propitius ; ut quod ore simul et opere docuit, te adjuvante exercere valeamus.

Het Proprium van Breda heeft op 6 Februari de Oratie :

Deus, qui beatum Amandum Pontificem verbi tui praeconem eximium effecisti et per eum plurimas gentes Ecclesiae tuae aggregare voluisti : concede propitius ; ut quod ore simul et opere docuit, te adjuvante exercere valeamus.

De overeenkomst is te groot, om niet aan ontleening te denken. Maar welke Oratie heeft tot voorbeeld gestrekt aan de andere ? Het is mij nog niet mogen gelukken, den ouderdom der Amandus-oratie te bepalen.

Voor haar prioriteit kan men aanvoeren, dat de vereering van Amandus eeuwen ouder is dan die van Norbertus. Van den anderen kant kan men tegen haar hooge oudheid inbrengen, dat Propria van Roermond, van Grimbergen, en zelfs van S. Michiel te Antwerpen een eigen Oratie van Amandus hebben, die met de Bredasche absoluut niets gemeen heeft. Bovendien moet dan aangenomen worden, dat Le Paige den tekst nog eenigszins bedierf door zijn lezing : facundum praeconem.

Hoe dit ook zij, we kunnen tot nader order vasthouden aan de oorspronkelijkheid van et per eum Ecclesiam tuam nova prole fecundasti. Natuurlijk is het niet uitgesloten, dat nog eens uit een of ander Proprium dezelfde formule te voorschijn zou komen, maar het is practisch onmogelijk, daarnaar een onderzoek in te stellen.

I. 1. DE VROEGERE ANTIPHONEN DER EERSTE VESPERS ²²⁾.

.....
1. Beatus Norbertus in via peccatorum non stetit, nec in cathedra pestilentiae sedit.

2. Sed in lege Domini voluntas eius, eamque meditabatur die ac nocte.

3. Fuit tamquam lignum secus decursus aquarum plantatum, fructum dedit in tempore suo. a)

4. Omnia quaecumque fecit foeliciter evenerunt.

5.

Ideo resurget in iudicio et in consilio iustorum sedebit.

Psalm 1.

Beatus vir qui in via peccatorum non stetit et in cathedra pestilentiae non sedit.

Sed in lege Domini voluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo :

... et omnia quaecumque faciet prosperabuntur.

[Non sic impii...]

Ideo non resurgent impii in iudicio : neque peccatores in consilio iustorum.

De Antiphonen der eerste Vespers werden door Despruets ontleend aan psalm 1, die als een passende inleiding op het gansche psalterium de zedelessen ervan samenvat in een pakkende schildering van de twee wegen, het lot van den rechtvaardige en dat van den goddelooze.

I. 2. HET RESPONSORIUM DER EERSTE VESPERS ²³⁾.

.....
Magnus inter magnos exiguus inter parvos, illustris inter nobiles, modicus inter ignobiles, omnibus denique omnia factus.

¶. Erat enim vir Dei Norbertus aspectu hilaris, vultu serenus,

Vita ²⁴⁾.

Magnus inter magnos et inter parvos exiguus ; inter nobiles illustris et inter ignobiles rusticanus... omnibus denique omnia factus (1 C. 9).

Erat enim homo aspectu hilaris, vultu serenus, sermone iu-

22) 1584, 1597, 1598. a. plantatum] add. : quia 1597, 1598.

23) In 1608 was aangewezen het resp. na de 3^e les : Vir Dei zelo.

24) AASS l.c., p. 808 B (1), v. d. Sterre, l.c., p. 3 (1).

sermone facundissimus, conversatione placidus, convictu affabilis, cundus, conversatione mansuetus, societate affabilis.

Het responsorium der eerste Vespers brengt ons, in woorden van de vita, een aantrekkelijk portret van Norbertus' persoonlijkheid. Het strekt tevens tot bewijs, dat Despruets bij zijn Antiphonen terecht gelijkenis gezien had tusschen Norbertus en het ideaal beeld van den rechtvaardige. — Al gelden de woorden van de Vita op de eerste plaats Norbertus' natuurlijke deugden, deze vormden toch ook een gunstigen bodem voor een rijk bovennatuurlijk leven.

I. 3. DE HYMNE : NORBERTE PATER INSIGNIS ²⁵⁾.

I. II. III.

1	Norberte pater insignis, Vota nostra suscipe :		
3	Et in sedibus beatis Fac tuos quiescere :	a	- -
5	Qui cœlestibus donaris Nos tenebris eripe.	b	q
		c	c
2	Tu pervigil Dei cultor, Tu Christi testis fidus,		
3	Tu veritatis defensor, Candidi splendor cœtus,	d	d
5	Cupiditatum sopitor, Sanguine fide clarus.	e	r
		f	f
3	Sacratus illuxit dies, Quo Redemptor omnium		
3	Tibi iustas reddi vices Laborum fidelium		
5	Voluit et inter cives Collocare cœlitum.	g	g

25) De hymne, met haar varianten, vindt men op de twee volgende bladzijden.

4 Hic est dies vere laetus,	h	h
Et cunctis optabilis,		
3 Quo Norbertus Praesul Sanctus		
Gloria redimitur,	i	s
5 Et vultui Dei Patris	j	j
Pro nobis praesentatur.	k	k

- 5 Adiunctus est Patriarcha
Choris Apostolicis,
3 Qui semper fulsit ut lampas
In obscuris tenebris :
5 Hostium fraudes et technas
Suis vincens meritis.

6 Glorïae splendor paternae	l	t
Nos gementes aspice :	m	-
3 Et familiam Norberti,	n	n

Deze hymne vindt men in 1584, 1597 en 1598 voor beide Vespers en voor de Lauden; in 1604 met variant a voor de Lauden; in 1608 met de varianten uit kolom II voor de beide Vespers; in 1621 en later met die uit kolom III in de Lauden. De rangschikking der varianten in kolommen is geschied om de gelegenheid te geven, iedere versie als doorlopend geheel te lezen.

- a. Fac tuos requiescere
- b. Qui cœlestium potiris
- c. Nos terrenis eripe.
- d. Tu veritatis assertor
- e. Cupiditatum destructor
- f. Bino clarus stemmate.
- g. Te locare cœlitum
- h. Hic dies est ter beatus
- i. Corollis praecingitur
- j. Atque throno summi Regis
- k. Glorïose sistitur.
- l. Glorïae splendor paternae
- m. Nos gementes respice
- n. Tuique gregem Norberti
- o. Ut pupillam protege
- p. Quo possimus in aeterna
- q. Qui cœlestibus potiris
- r. Cupiditatum domitor
- s. Laurea redimitur
- t. Splendor paternae gloriæ
- u. Summe pastor dirige
- v. Ut is tandem in cœlestia
- w. Deducatur pascua. Amen.

Tibi fac famulari :	o	u
5 Ut possimus in aeterna	p	v
Recipi palatia. Amen.	-	w

In de hymne : Norberte pater insignis treft men enkele lichte
reminiscenties aan, b.v. :

3/2 Quo Redemptor omnium	Jesu Redemptor omnium
6/1 Glorïae splendor paternae	Splendor paternae gloriæ

Het brevier van 1930 biedt zoovele van het oorspronkelijke afwijkende lezingen, dat het beter leek, deze versie onmiddellijk als een doorlopend geheel te laten volgen.

- 1 O Norberte, clare Pater,
Vota nostra suscipe :
- 3 Fac in sedibus supernis
Nos tecum quiescere :
- 5 Cœli gaudiis potitus,
Nos terrenis eripe.
- 2 O fidelis cultor Dei,
Testis Christi sedulus,
- 3 Solers vindex veritatis,
Albi splendor Agminis,
- 5 Victor es cupiditatum,
Bino clarus stemmate.
- 3 Dies candidus illuxit,
Quo Redemptor omnium,
- 3 Tibi justas reddi vices
Tot laborum voluit,
- 5 Atque demum inter cives
Te locavit cœlitum.
- 4 Ter beatus iste dies,
Et cunctis optabilis,
- 3 Quo Norbertus, Sanctus Praesul,
Redimitus laurea,
- 5 Ante thronum Christi Regis
Gloriosus assidet.
- 5 Est adjunctus Patriarcha
Choris Apostolicis :
- 3 Semper nituit, ut lampas,
In obscuris tenebris :
- 5 Fraudes hostium et technas,
Suis vicit meritis.
- 6 Jesu, splendor, virtus Patris,
Nos gementes aspice ;
- 3 Et Norberti tui gregem,
Summe Pastor, dirige,
- 5 Ut tandem in cœlestia
Deducatur pascua. Amen.

resp. uit het Commune Confessoris Pontificis ad Matut. e.a. en uit de feriaal hymne der Lauden van Maandag.

Belangrijker zijn de punten van overeenkomst met de Augustinus-hymne :

1/1 Norberte pater insignis

Magne pater Augustine

/2 Vota nostra suscipe

Precum vota suscipe...

2/2 Vooral zooals in var. d. :

Tu veritatis assertor

2/1 Amatorem paupertatis

Te collaudant pauperes,

Assertorem veritatis

Amant veri iudices

6/3 als var. n en s :

Tuique gregem Norberti

Summe pastor dirige

1/5 Atque rege gregem tuum

Summum decus praesulum.

De gedachten zijn slechts zeer weinige. Men begint, waar men weer zal eindigen : in de eerste strophe richt de bede om in den hemel te komen zich tot Norbertus, in de laatste strophe, die slechts zwak doxologisch is, tot Christus. In de tweede strophe worden we verrast door een aanzet tot litanie-vorming, maar dit lyrisch begin gaat onverwacht weer over in een rustiger toespraak, die in de vierde strophe zelfs doet vergeten, dat men zich tot hiertoe direct tot Norbertus gewend had. Of we misschien moeten besluiten, dat twee verschillend gedachte hymnen of proeven van hymnedichting, hetzij dan van Despruets of ook van een ander, aaneengelascht zijn ²⁶⁾ ?

De versie van 1608 doet iets klassieker aan met 2/6 var. f. stemma en 4/4 var. i. corollis en 1/6 terrenis i. p. v. tenébris. Een herinnering aan ps. 16 Custodi me Domine ut pupillam oculi, tevens versikel der Completen, biedt nog 6/4 var. o.

De vorm van 1621, die de hardheid der verzen iets gelijkmatiger verdeelt dan die van 1584, is gebleven tot de laatste omwerking van 1930.

Deze kenmerkt zich door een ongewone vlotheid. Alleen den voorlaatsten regel, die een weinig uit den band springt, had men in het gareel kunnen houden door b.v. een combinatie van 1621 en 1584 : ut is tandem in aeterna.

26) Ook het rijm is in 1-3 beter bewaard dan in 4-6.

Bij de bewerking is van den vorm der voorgangers slechts zeer weinig bewaard gebleven :

uit 1584 : $1/2$; $3/2$, 3 ; $4/2$; $5/2$, 4 ; $6/2$;

uit 1608 : $1/6$, $2/6$;

uit 1621 : $6/4$, 6 ;

benevens 3 omzettingen van 1584 : $4/3$; $5/1$, 5.

Toch moet men voor de verklaring van $2/6$ bino clarus stemmate teruggrijpen op 1584, tenzij de aanhef van vele heiligenlevens de richting heeft gewezen, waarin men moet zoeken.

I. 4. DE VROEGERE MAGNIFICAT-ANTIFOON DER EERSTE VESPERS ²⁷⁾.

Vita ²⁸⁾.

.....
Civitatis Babylonicae inclytus
colonus Norbertus : tortuosos
anfractus a) in aulis principum
quaerens : tandem ubi abundavit
delictum, superabundavit gratia
Dei.

Inclytus Babyloniae colonus
— circumferebatur Norbertus in
medio Babylonis multiplicibus et
tortuosis anfractibus — ut ubi
peccatum abundavit superabun-
darit et gratia (R. 5).

De Magnificat-antifoon bestaat uit enkele los naast elkaar gestelde teksten der Vita ; misschien vindt iemand hun stroefheid juist geschikt om den droeven toestand van Norbertus te schetsen, waaruit hij door Gods genade gered werd. Hoe dan ook, zij vraagt ons, deel te nemen in de vreugde om den verloren zoon, die teruggekeerd is tot het vaderhuis.

II. 1. HET INVITATORIUM ²⁹⁾.

Augustinus-officie.

Magnus Dominus et laudabilis
valde a)

Magnus Dominus et laudabilis
valde et sapientiae eius non est
numerus,

27) 1584, 1597 officie en suffragium, 1598 officie en suffragium, 1604 eerste suffragium.

a. tortuosos] tortuosus 1597 off., tortuosas 1598 suffr.

28) AASS l.c., p. 809 A (1), v. d. Sterre, l.c., p. 4 (1) — AASS l.c., p. 809 A (1), v. d. Sterre, l.c., p. 5 (2) — AASS l.c., p. 809 B (1), v. d. Sterre, l.c., p. 9 (2).

29) 1584, 1597, 1598.

a. valde] add. : et sapientiae ejus non est numerus 1608 en volgg.

qui de coenoso mundi gurgite
suum vocavit Norbertum.

qui de tenebris gentium
lumen Ecclesiae suae vocavit
Augustinum.

Het invitorium neemt de gedachte van de Magnificat-antiphon weer op : Norbertus' terugkeer uit den draaikolk der zondige wereld.

Reeds in zijn oorspronkelijken vorm draagt het de verwantschap met het Augustinus-invitorium op het voorhoofd, al mist men er de kunstige tegenstelling de tenebris — lumen Ecclesiae. Ook het et sapientiae eius non est numerus, dat later werd toegevoegd, is door diezelfde tegenstelling bij Augustinus veel zinrijker.

II. 2. DE HYMNE OPTATUS VOTIS OMNIUM DER METTEN ³⁰⁾.

	I.	I.	III.
1 Optatus votis omnium			
Venit dies clarissimus,		b	b
Quo Patris nostri spiritum			
Suscepit orbis Dominus,			
2 Hic nativum linquens solum			
Praemonstratum se contulit, ..		c	c
Ubi Deo totus servit,		d	d
Fallax revincens saeculum. ..			j
3 Vitam degit angelicam			
Gradu incedens praevio,		e	e
Ut tantum sequatur ducem			
Canonicorum concio.			

30) 1584, 1597, 1598. De variant uit kolom I is van 1584, die uit II zijn van 1608, uit III van 1621 en volgende.

a. Albi vestibus indici
b. Dies adest clarissimus
c. Praemonstratum laetus petit
d. Totus ubi Christo servit
e. Gradu relucens praevio
f. Tollamus ergo canticis
g. Bonorum Patrem omnium
h. Poscamus omnes criminum
i. Te summe Rector saeculi
j. Fallax declinans saeculum
k. Et veniam prece humili

4 O grande nobis gaudium,
 Coenobitarum speculum,
 O decus Archipraesulum,
 Norma Vitae credentium !

5 Agamus ergo gratias	f	f
Albi vestitus indici : a	g	g
Et veniam prece dulci		k
Rogemus Patrem omnium	h	h

6 Te, huius Rector saeculi	i	i
Precatur ordo candidus,		
Ut Norberto suo duci		
Jungatur in caelestibus. Amen.		

Optatus votis omnium is een eenvoudige hymne, zonder eenige pretentie, die misschien daarom juist zoo goed voldoet. Met enkele lichte wijzigingen heeft zij zich tot nu toe kunnen handhaven.

Na een vlotte evocatie der feestgedachte bepaalt men zich bijna uitsluitend tot de Premonstreitsche periode uit Norbertus' leven ; slechts vluchtig wordt herinnerd aan zijn komst uit den vreemde en aan zijn later bisschopsambt.

Evenals bij de hymne Norberte pater insignis komt de strophenvorm overeen met die van de Augustinushymne van het corresponderende uur.

Vers 5/2 Albi vestitus indici — var. a. Albi vestibus is wel een drukfout — doelt wel op de H. Maagd, die in een visioen het witte kleed zou hebben geschonken. Le Paige, die dit vers wijzigde is zelf een voorstander van deze meening ³¹⁾ en heeft ze tot uitdrukking gebracht in zijn hymne Festa lux claro. Misschien moeten we de reden van de verplaatsing juist zoeken in het historisch karakter dier hymne, waar zoo'n gebeurtenis daar niet onvermeld mocht blijven. Met het nieuwe vers bereikte hij tevens, dat de gedachten in deze strophe eenvoudiger blijven, alleen tot God gericht en dat de hymne in haar geheel statisch is, vrij van eigenlijk historisch gebeuren, de schildering van een periode.

Vers 3/2 var. e. Gradu relucens praevis beantwoordt aan een tekst van het Leven, waar gesproken wordt over de geestelijke leiding, die Norbertus in Premonstreit aan zijn leerlingen gaf : quod

31) Le Paige, l.c., p. 372, 762.

docebat velut aquila provocans ad volandum pullos suos (Dt. 32) operibus demonstrabat ³²). De weg naar deze verklaring wordt gewezen door het oudere Gradu incedens praevis, dat daarom wel den voorkeur verdiende.

II. 3. DE VROEGERE ANTIPHONEN DER METTEN ³³).

1. Multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt adversum me.

2. Multi dicunt : contrarius es operibus nostris.

3. Domine susceptor meus, gloria mea et exaltans caput meum.

4. Nemo propheta sine honore, nisi in patria.

5. O quam pretiosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.

6. Qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur.

7. Dulcedine mirabili eloqui divini demulcebat populum.

8. Nec satiebatur illis diebus oratione et praedicatione verbi Dei.

Ps. 3 Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me : multi insurgunt adversum me.

Multi dicunt non est salus ipsi Sap. 2. [in Deo eius, contrarius est operibus nostris.

Ps. 3 Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea et exaltans caput meum.

Mc. 6 Non est propheta sine Mt. 13 honore nisi in patria sua.

R. 10 Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.

Is. 52 Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem : annuntiantis bonum.

Mt. 5 Qui autem fecerit et docuerit hic magnus vocabitur in regno coelorum.

Augustinus-officie, 6e ant. der Metten.

Nec satiebatur illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilii divini, super salute generis humani.

32) AASS l.c., p. 823 B (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 103 (24) ; Vita A leest zelfs praemonstrabat.

33) 4 Geciteerd AASS l.c., p. 811 B (II), v. d. Sterre, l.c., p. 21 (4). 9, AASS l.c., p. 816 (V), v. d. Sterre, l.c., p. 60 (13).

9. Erat assiduus in vigiliis, Vita Erat... patiens in vigiliis
gratus in verbis, sedulus in la- sedulus in labore, gratus in ver-
bore, severus contra hostes bis... severus contra hostes Ec-
clesiae. clesiae.

De vroegere antiphonen van den eersten Nocturn zijn alle ontleend aan psalm 3. Juist voor de tweede wordt dit uitdrukkelijk aangegeven in het brevier van 1597 en 1598, al zijn dan ook de schriftwoorden, die er het grootste deel van uitmaken, ontleend aan een plaats uit de Wijsheidsboeken, die ook in de Vita worden aangehaald.

De antiphonen van den tweeden Nocturn zijn uit het Nieuwe Testament ; de vierde wordt ook in het Leven geciteerd ; de vorm van de vijfde doet zien, dat niet de door Paulus geciteerde Isaias-plaats rechtstreeks bedoeld is. Voor 7 en 8 liet zich geen aanwijzing vinden in het Leven, wel echter een parallelplaats in de 6° antiphon bij Augustinus, terwijl de laatste weer uit het Leven stamt.

De eerste drie antiphonen zijn wel gekozen in betrekking met de moeilijkheden, die Norbertus ondervond in den eersten tijd na zijn priesterwijding en misschien nog kort daarna, toen hij als prediker rondtrok en in ieder wordt hemzelf een klaagwoord in den mond gelegd ; de tweede schildert in schriftuurwoorden zijn prediking, zoo men wil eerst zonder succes in Duitschland, dan met meer succes daarbuiten en eindelijk in Prémontré ; de laatste groep roemt hem in vrije bewoordingen.

II. 4. DE LEZINGEN VAN HET NORBERTUSOFFICIE.

Over de lessen van het Norbertusfeest zooveel als noodig is om den bouw van het officie te verstaan.

1597 brengt op het feest 6 lessen uit het leven, benevens 3 lessen uit een homilie van Beda Venerabilis. Vervolgens, Dominica infra Octavas vel in Octavis nogmaals 6 lessen uit het leven, benevens een homilie van Paus Gregorius.

De lessen zijn alle uit de z.g. vita B, met uitzondering van het einde der 6° op den feestdag, van de eerste en van het begin der tweede van de volgende groep. In deze toevoeging wordt verhaald, hoe Norbertus door Bartholomaeus, bisschop van Laon, werd rondgevoerd door het bosch van Thiérache en langs Foigny en Thénaille ; hoe Norbertus na den nacht te hebben doorgebracht in het kapelletje van St. Jan Baptist 's morgens tot den Bisschop zegt :

« Hic, Domine Pater, remanebo : quoniam locum istum mihi scio a Deo fore destinatum. Hic requies et sedes mihi erit ; hinc per Dei gratiam salvabuntur multi. Nec tamen haec Ecclesiola eis sedes principalis erit : sed ex alia parte montis aedificabunt sibi mansionem, in qua requiescent. » Ten slotte nog, hoe Bartholomaeus zich door ruil den eigendom verwerft van den grond en dien bij akte overdraagt aan Norbertus.

1598 geeft op den feestdag zelf alles, zooals 1597 ; de tweede groep van 6 lessen is bestemd voor Dominica infra octavam. Evenals in 1597 komt men in het leven niet verder dan de overwinning op Tanchelm. Voor den octaafdag worden echter zes lessen genomen ex appendice *Canonicorum regularium Cappenbergensium* ³⁴⁾ en weer de homilie van S. Gregorius als in 1597.

In deze lessen vinden o.m. vermelding : de in Westphalia voorspelde hongersnood, waarbij Norbertus' vertrouwen op de schriftuurplaats : *Non affliget Dominus fame animam justi* (Prv. 10) voor hem en zijn medebroeders niet ijdel bleek ; het koortsvrij maken van een aspirant voor het kloosterleven ; het Augustinus-regel-visioen ; het H. Bloedwonder te Floreffe ; het wonder van den Servatiusdoek te Maastricht.

Met het brevier van 1608 begint de inwerking van het Romeinsch brevier voelbaar te worden. Tot dan toe treft men als regel in den eersten Nocturn een of ander stuk van een kerkelijk schrijver, hetzij preek of brief. Dat gaat nu anders worden : de eerste Nocturn blijft nu voorbehouden voor Schriftuurlezing, hetzij de scriptura occurrente, hetzij van de betrokken of toegepaste pericopen.

Voor de Mis van St. Norbertus was blijkens het brevier van 1598 ³⁵⁾ als Epistel aangewezen het Epistel de Communi, een passage uit Eccli. 44 en 45 ; dus zou volgens Romeinsch gebruik de eigen lezing van den eersten Nocturn dienen te zijn uit datzelfde gedeelte. En we vinden inderdaad aangegeven : 1° Les : Eccli. 39, 2° ib. 44 en 45, 3° ib. 45. De beide laatste lessen geven den tekst van het Epistel, doch laten van den Schriftuurtekst enkele verzen minder weg ³⁶⁾. Laten we reeds zeggen, dat de lessen van den eersten Nocturn van het feest sindsdien dezelfde zijn gebleven.

34) Deze Appendix vindt men in AASS l.c., p. 845-847, v. d. Sterre, l.c., p. 245-257.

35) We herinneren er aan, dat dit brevier ook de Missae familiares bevat ; vgl. *Anal. Praem.*, t. III, [1927], p. 246.

36) Zoo is het in verbis suis monstra placavit erin behouden, wat geschikt kon lijken voor Norbertus met den wolf (zie AASS l.c., p. 834 B [XIV], v. d. Sterre, l.c., p. 172-177 [38, 39]).

In dit verband wordt ook wel het beste gesproken over de capitula. 1597 en 1598 nemen alle capitula nog uit het commune ; 1604 geeft voor de I. Vespers den eersten zin van het Epistel, voor de Lauden den tweeden, voor de uurtjes en de II. Vespers de capitula de communi. In 1608 is de verdeeling volmaakt conform aan het Romeinsch gebruik : één capitulum voor I. en II. Vespers, Lauden en Terts : de eerste zin van het Epistel ; een ander voor de Sext meer uit het midden van het Epistel (hier is de tweede zin genomen) ; een derde voor de Noon : de slotzin van het Epistel. Het brevier van 1612 herneemt volledig de vrijheid : I. Vesp. : Eccli. 50, Laud. : ibid. ; Text. : ibid. 39 ; Sext. : ibid. 44 ; Non. : ibid. 45 ; II Vesp. : ibid. ³⁷). Deze orde der capitula is sindsdien gebleven.

Voor den III. Nocturn worden aangegeven twee lessen uit de Homilie van Venerabilis Beda, die echter met hun beide reeds langer zijn dan de drie uit 1597 en 1598 ³⁸).

De vierde tot zesde en de negende les zijn : Ex vita patris Norberti, archiepiscopi Magdeburgensis, Ordinis nostri Institutoris, ex veteri manuscripto monasterii Praemonstratensis, necnon ex Surio et aliis. Uit diezelfde Vita worden dan nog aangegeven : voor den 2^{en} tot den 5^{en} octaafdag telkens de tweede en derde les ; voor den 6^{en} (S. Bartholomaeus) de negende ; voor den 7^{en} (Ss. Basilides Soc.) de vierde tot zesde ; voor den Octaafdag wederom de vierde tot zesde plus de negende, zooals op den feestdag zelf. Les 7 en 8 zijn dan uit een homilie de Communi. Zodoende brengt dit brevier heel wat meer dan 1598. We vinden dan ook uit Vita B o.a. het visioen, dat Norbertus' grootheid aankondigt ; de plotselinge bekeering op den weg naar Freden ; de spin in de kelk ; Norbertus

37) Het Missaal van 1622, waarover *Anal. Praem.*, t. III, [1927], p. 260, heeft als epistel der feestmis een passage uit Eccli. 50 ; voor de votiefmis echter het middelste gedeelte van het epistel van 1598 (onder toevoeging weliswaar van den passus omtrent monstra placavit, die in dat Missaal ook in het Commune Abbatum behouden is, terwijl het Missaal van 1575 daar dien passus miste). Theoretisch zouden we dus de mogelijkheid open moeten houden, dat het brevier van 1598 ons alleen kan inlichten omtrent het epistel der votiefmis ; practisch echter, vooral in het licht van Le Paige's romeinsche strevingen, mogen we als zeker aannemen, dat tot 1608 het epistel der feestmis hetzelfde was als in de votiefmis.

38) Opvallend is, dat de lessen uit het brevier van 1608 ook bij andere officies aanmerkelijk langer zijn dan in 1597 of 1598. Misschien was ook dit niet vreemd aan de slechte ontvangst, die het overal ten deel viel.

Voor de volledigheid zij ook nog aangestipt, dat in 1621 andere homilieën in gebruik gekomen zijn.

als vredeftichter en beftrijder van den duivel ; het kruisvifioen ; het Paaschwonder te Würzburg ; de keuze tot en het leven als aartsbifchop van Maagdenburg.

Omtrent de keuze der plaats wordt nog medegedeeld, dat Norbertus zoowel voor Foigny als voor Thénaille de gefchiktheid voor kloosterbouw uitsprak en dat die ook later gevolgd is ; het vifioen van de H. Maagd, die de plaats en het witte kleed aanwijst en bevel geeft, de pauselijke goedkeuring te vragen.

Uit het Appendix der Cappenbergers vinden we, thans ingelacht in het levensverhaal, het Augustinusregel-vifioen ; de hongersnood in Westphalen ; de koortsverdrijving ; de Servatiusdoek benevens Norbertus' benoeming tot raadsman van keizer Lotharius en de voorspelling van den opftand in Augsburg.

In het brevier van 1621 zijn de volgende lessen aan het leven gewijd : de 4^e tot 6^e op den feestdag en den Zondag onder het octaaf ; telkens de 2^e en 3^e op de andere octaafdagen. Een overzicht van het geheele leven wordt geboden, maar veel beknopter dan in 1608 en alleen aan de hand van de Vita B. Slechts grondruil, Augustinusvifioen, een terloops vermelden van Maria's verfchijning alfook de voorspelling omtrent Augsburg bleven. Deze lessen hebben tot en met het brevier van 1892 gediend. In dat van 1930 zijn de lessen ontleend aan de Vita A.

II. 5. DE RESPONSORIES ³⁹⁾.

1. Dum autem a) vir Dei ju- Vita.
venis paternis divitiis affluens b) aura favoris humani — cum mi-

39) De responsoria komen in alle brevieren voor, behalve in het Diurnale van 1604. Dit heeft alleen het 9^e resp., daar dit ook in de tweede Vespers voor de hymne gezegd wordt.

Resp. 1.

a. autem] om. Suppl. op 1631 p. 33 en volgg. brevieren.

b. affluens ... subito] affluens superfluoque vestitu serico et magno equorum apparatu auram populi captaret, quodam die solo puero comitatus incederet ; subito Suppl. op 1631 p. 21, — affluens magna saeculi vanitate ac pompa vitam traduceret et quodam die uno secum assumpto puero ad vicum Freden properaret ; subito Suppl. op 1631 p. 33 en volgg. brevieren.

c. est tibi] tibi est 1597, 1598.

d. recalitrare] calcitrare 1608 en volgg.

Vita : AASS l.c., p. 808 A (I), v. d. Sterre, l.c., p. 5 (1) — AASS l.c., p. 808 A (I), v. d. Sterre, l.c., p. 5-7 (2).

Resp. 2.

auram populi captaret superfluo
vestitu serico et magno equorum
apparatu incederet : subito den-
santur nubes, micant fulgura,
terrent hominem tonitrua, vocem
monentis servi audit : Norberte,
quo vadis ?

ro tam equitaturae quam sericae
vestis apparatu procederet... su-
bito densantur nubes... terrent
tonitrua, micant fulgura... non
destitit... servus praedicare :
Norberte, quo vadis ?... manus
enim Domini valida contra te...
Dominus enim... quasi diceret :
Durum est tibi contra stimulum
calcitrare (Act. 9)...

Ÿ. Manus enim Domini valida
est contra te : ideo durum tibi

e. nauseans] despuens 1608 en volgg.

f. sequere] persequere 1892, 1930.

Vita : AASS l.c., p. 808 (I), v. d. Sterre, l.c., p. 8-9 (2).

Resp. 3.

g. divini] om. 1597, 1598, 1608, 1621/26, 1621/31 tekst (het Suppl. op 1631 heeft het weer).

h. et] om. 1608 en volgg.

Vita : AASS l.c., p. 811 (II), v. d. Sterre, l.c., p. 17-18 (4) — AASS l.c., p. 813-814 (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 36 (7).

Resp. 4.

i. fertili] om. 1608 en volgg.

j. cilicia] cilicina 1608 en volgg.

Vita : AASS l.c., p. 814 B (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 42 (9) — AASS l.c., p. 814 B (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 42-43 (10).

Resp. 5.

Vita : AASS l.c., p. 814 B (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 45 (11) — AASS l.c., p. 815 A (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 46 (12).

Resp. 6.

k. redibant] reducebat 1597, 1598.

Vita : AASS l.c., p. 817 A (V), v. d. Sterre, l.c., p. 59 (13) — AASS l.c., p. 816 B (V), v. d. Sterre, l.c., p. 56 (13).

Resp. 7.

l. vallem] add. : ergo 1608 en volgg.

m. veniens] inveniens 1608 en volgg.

Vita : AASS l.c., p. 825 A (X), v. d. Sterre, l.c., p. 118 (27).

Resp. 8.

n. undecim milium] Ursulae et sociarum 1930.

Vita : AASS l.c., p. 822 B (VIII), v. d. Sterre, l.c., p. 99 (23).

Resp. 9.

o. fugat] destruit 1608 en volgg.

p. sufflando] exsufflando 1608 en volgg.

q. sui] om. 1608 en volgg.

r. monasticae] regularis 1621/31, regulari 1892, 1930.

Vita : AASS l.c., p. 830 A (XIII), v. d. Sterre, l.c., p. 159 (34).

est c) contra stimulum recalciare d).

2. Perterritus homo Dei quasi e somno evigilans et foetorem mundi nauseans e) dolore cordis tactus dixit : Domine, quid me vis facere ?

¶. Desine a malo et fac bonum : inquire pacem et sequere f) eam.

3. Vir Dei divini g) amoris zelo accensus et incalescente in praecordiis igne Spiritus sancti verbum Dei opportune et h) importune praedicare coepit.

¶. Proferebat enim de thesauro Dei nova et vetera (Mt. 13) et factus est aliis odor vitae in vitam et aliis mortis in mortem.

4. Deposita rerum temporalium fertili i) sarcina et pauperibus Christi erogata abnegans semetipsum, arctiori tramite Christum secutus est.

¶. Pede igitur nudo et tunica cilicia j), pallio poenitentis indutus incedebat.

5. Potestate praedicandi verbum Dei ubique a summo Ecclesiae praesule sibi data : nec aspera hiems, nec inedia, nec corporis lassitudo eum a sancto praedicationis proposito avocare potuit.

¶. Rediens autem vir Dei cum exultatione, manipulos sementis Christi, ad Praemonstratae pau-

Surgit homo quasi de gravi somno...

tactus dolore cordis... dicere coepit intra se : Domine quid me vis facere (Act. 9) ? Et statim quasi responderetur : Desine a malo et fac bonum ; inquire pacem et persequere eam (Ps. 36).

Vir Dei zelo divini fervoris accensus, incalescente in praecordiis ejus igne Spiritus sancti, ... coepit... proferre de thesauris sapientiae et scientiae Dei — praedicans omnibus et annuntians verbum Dei opportune ut dicitur et importune (2 Tim. 4).

2 C. 2. sumus... aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam.

Venditis... omnibus... et pauperibus erogatis considerans quod nudam crucem nudus utique sequi deberet... proprietatem... pauperibus erogavit... Deposita itaque funditus et rejecta sarcina rerum temporalium... arduam et sublimem sanctae vitae aggreditur viam. Pede igitur nudo, tunica lanea, et pallio... solo Christo duce...

Dedit ei... facultatem praedicandi verbum Dei, non solum ubi prius praedicaverat, verum etiam ubique terrarum vellet et posset Tanta quippe... homo ille charitate in Deum flagrabat, ut eum nec frigoris asperitas, nec famis inedia, nec corporis lassitudo, ab eo quod coeperat, revocaret.

pertatis suae domicilium portabat.

6. Quasi tuba exaltabat vocem suam, annuntians populo gravi iniquitate scelera ejus : et quod praedicabat ore opere complebat, signis et virtutibus confirmabat.

¶. Catervatim fluebant populi ejusque monitis resipiscebant et discordes ad concordiam redibant k).

7. Quaerebat locum aptum vivendi et ambulandi in via Dei, in qua alius sic, alius sic ibat : Vallem l) Praemonstratam veniens m) exclamat : hic locus est, quem elegit nobis Dominus.

¶. Erat enim locus asperrimus, sentibus et paludibus plenus ; in spem tamen contra spem habitationi commodum speravit.

8. Corpora sanctarum undecim n) milium virginum, Geronis, ac duorum Ewaldorum, indicto Praemonstrati et Coloniae fratribus ieiunio : ad patrocinium suae Praemonstratae Ecclesiae invenit.

¶. Beatus ille servus cui revelata sunt sanctorum et sanctarum corpora.

Ps. 125. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Quasi tuba exaltans vocem suam scelera peccantium annuntiabat (Is. 58) ; et quod praedicabat ore, demonstrabat opere ; et quod operabatur, signis et virtutibus confirmabat.

Is. 1. Vae... populo gravi iniquitate... multos etiam discordantes ad concordiam reducebat. — ... Tunc concursus populi omnis sexus, omnis aetatis, omnis conditionis, catervatim ad Ecclesiam confluens... et monita libentius suscipiebat.

Augustinus officie 6° responsorie.

Volebat enim conferenti aestus suos ut proferret quis aptus esset modus vivendi sic affecto ut ipse erat ad ambulandum in via Dei, in qua alius sic, alius sic ibat

Erat siquidem locus ille asperimus... arbustis et paludibus et ceteris incommoditatibus occupatus, nec quidquam patebat habile ad commorandum... Spem contra spem ponens (R. 4)...

Fratribus suis, quos secum habebat, et quos ibidem Deus illi contulerat, ieiunio indicto, hoc pretiosum donum Deo commendabat, quatenus venerabile patrocinium daret invenire.

Johannes Evang. 5° responsorie :

Beatus Apostolus, cui revelata sunt secreta coelestia,

Stephanus 6° responsorie.

Beatus homo, cui cœli pate-
bant.

9. Domi et foris daemonum
obsessiones in nomine Jesu fu-
gat o), in Paschate Herbipoli
caecam mulierem sibi oblatam
sufflando p) illuminat, insidias
hostium cavet, aemulorum ca-
chinno dissimulat, saevientis
populi et cleri sui q) mortis com-
minationes spernens, gratia Dei
victor evasit.

ÿ. Erat enim fide constantis-
simus et spe robustissimus, cha-
ritate ferventissimus et vitae
monasticae r) augendae inten-
tissimus.

eo de flatu dominici sanguinis
recenter perfuso sufflante

De wijzigingen in het eerste responsorie zijn van weinig belang. Ze hebben blijkbaar ten doel, om het vocem monentis servi verstaanbaar te maken, door in het voorafgaande mede te deelen, dat Norbertus enkel door een knecht begeleid werd. Zoowel dit responsorie als het volgende veronderstellen het wonderbare bekeeringsverhaal, dat volgens de Hertoghe ⁴⁰⁾ slechts in drie HSS (Morinensis, Praemonstratensis en Knechtstedensis) voorkwam. Hij drukt er zijn bevreemding over uit, dat de andere handschriften iets van zooveel belang weglaten en gaat dan verder : Hactenus in Surio et aliis legebatur haec conversio ; sed non intelligebatur, an per allegoriam dicerentur an vere sic accidissent. In responsoriis tamen Officii S. Norberti res obscure insinuabantur, donec beneficio Mss. Praemonstratensis et Morinensis cum omnibus partibus hanc in nostrum exemplar transsumpsimus. Accepimus etiam ab oculatis testibus in Archicoenobio Praemonstratensi eandem historiam conversionis visam aliquoties depictam, sed quae vetustate paene obsoleta sit : et referunt eandem cum Ioanne Le Paige etiam recentiores Scriptores. Ook in de lessen van 1597 en 1598 ontbreekt heel het Paulijnsch gekleurde bekeeringsverhaal en wordt als in de meeste handschriften het bekeeringsproces veeleer als iets geleide-

40) v. d. Sterre, l.c., p. 6 en p. 303-304.

lijks voorgesteld. Na de inlassching door Le Paige in 1608 is het bekeeringsverhaal in het brevier tot op heden gehandhaafd. (sinds 1930 uit de Vita A). Dat Le Paige ook in de laatste verandering van het responsorium de hand heeft gehad, zou goed overeenkomen met de voorliefde voor eigennamen, die hij bij de nieuwe antiphonen der metten aan den dag legt. In dat geval heeft hij waarschijnlijk niet in alles zijn zin gekregen, want in zijn levensbeschrijving van Norbertus stelt hij uitdrukkelijk, dat Norbertus bij zijn bekeering was « aetatis suae mediae (ut habet M. S. historia) id est anno trigesimo circiter tertio » 41).

Bij het zevende responsorie is de overeenkomst met Augustinus' zesde zeer duidelijk. De twijfel van Augustinus omtrent de juiste wijze om God te dienen is heel handig overgebracht op Norbertus' zoeken naar een geschikte vestigingsplaats. De uitroep staat in de Vita niet vermeld. Wel deelt de Hertoghe die geschiedenis mee « ex antiquo manuscripto Laudunensi et contemporaneo S. Norberto ». Na zijn verhaal sluit hij aldus : Haec totidem verbis manuscriptum vetus gestorum Episcopi 42). Le Paige geeft hetzelfde verhaal 43), met nauwere textuele aansluiting ook in zijn brevier.

Het woord *ibidem* in de parallelplaats op het achtste responsorie kan misschien slaan op Premonstreit, waar Norbertus een kerk wilde bouwen, maar waarschijnlijker is daarmee Keulen bedoeld, waar hij dan nieuwe gezellen verworven had. Dit komt overeen met het vervolg : *assumptis non post multum Reliquiis, collectoque Fratrum tam Clericorum quam laicorum collegio, quos Deo per verbum praedicationis genuerat* 44). Het woord *patrocinium* of *patrocinia* komt in dit hoofdstuk nog herhaaldelijk voor. Ook zijn natuurlijk de eigennamen in de Vita dezelfde.

Het tegenwoordige *vitae regularis* in het negende responsorie komt al vrij vroeg voor : in 1631. Le Paige levert een commentaar op die verandering, waar hij het verschil uiteenzet tusschen de beide ordines, de monastieke en de reguliere 45).

Een duidelijke betrekking tusschen de responsoria en de lessen of ook tusschen de responsoria en de antiphonen bestaat niet. Toch mag men ook hier weer het eerste drietal opvatten als voorafgaand

41) Le Paige, l.c., p. 366.

42) v. d. Sterre, l.c., p. 343-345. Bedoeld is het *Liber Hermanni Monachi de Miraculis S. Mariae Laudunensis*; vgl. ook AASS l.c., p. 848 A.

43) Le Paige, l.c., p. 372.

44) AASS l.c., p. 822 B (VIII), v. d. Sterre, l.c., p. 102 (25).

45) Le Paige, l.c., p. 70.

aan Norbertus' rondtrekken als prediker — het derde resp. ontleent zijn tekst aan den tijd van zijn optreden in de kapittelkerk te Xanten ; het vers is wel uit een later hoofdstuk, maar daar het tevens bijbelcitaat is, is dat geen bezwaar — ; de tweede groep Norbertus' missietochten ; de derde geeft de kloosterstichting en de verwerving der reliquieën. Het negende responsorie staat eenigszins los van de rest : het vermeldt Norbertus' voortdurenden afweer — domi et foris — van den plagenden duivel ; het Paaschwonder van Würzburg en zijn, we mogen gerust zeggen, wonderbaar ontkomen aan de lagen zijner vijanden. Dat we het responsorie zoo als alomvattend te zien hebben, daarop wijst ook het vers, dat op geen enkele bepaalde gebeurtenis betrekking heeft ; daarop wijst ook de formuleering in de 5° les uit het brevier van 1597 en 1598 — over Norbertus' zege op het concilie van Fritzlar — vergeleken met die van de vita :

ut victor adiuuante Dei gratia	Taliter igitur invictus adiuuante
recesserit.	se gratia divina recesserit ab
	eis ⁴⁶).

Het gelukkig doorstaan der Maagdenburgsche moeilijkheden daarentegen wordt zoo aangegeven :

et in tam evidenti mortis periculo
cum suae fidei integritate corporisque incolumitate invictus permansit ⁴⁷) en dus mogen we be-

sluiten, dat dit responsorium krachtens de bedoeling van zijn auteur, alomvattend is.

III. 1. DE ANTIPHONEN DER LAUDEN ⁴⁸).

1. Norbertus lucerna ardens	Erat enim lucerna ardens,...
super candelabrum positus omnibus qui in domo erant lucebat.	lumen non sub modio sed super montem positum (Mt. 5) ⁴⁹).
2. Antverpienses Tanchelina a) haeresi sacramentaria de-	... verbum Dei... propinare ⁵⁰).

46) AASS l.c., p. 814 (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 39 (8).

47) AASS l.c., 842 (XVIII), v. d. Sterre, l.c., p. 228 (51).

48) a. Tanchelina] Tanchelmi 1930.

b. sane verbo Dei] verbo Dei sane 1608 en volgg.

c. orphanorum] add. : et 1597 en volgg.

49) AASS l.c., 829 A (XII), v. d. Sterre, l.c., p. 153 (33).

50) AASS l.c., p. 831 A (XIII), v. d. Sterre, l.c., p. 168 (36).

mentatos, sane b) verbo Dei propinato, ad fidei catholicae communionem reduxit.

3. Principibus Ecclesiae orphanorum c) viduarum curam suscipere persuasit.

4. Religionem Christi in Saxonia et Sclavonia tepescentem excitavit.

in Saxonia ubi Religio decaluerat et in Sclavonia ubi non erat ⁵¹).

5. Plaudentibus omnibus Archiepiscopus invitatus factus, ferocientem in se populum patienter tulit.

De antiphonen der Lauden kunnen we beschouwen als voortzetting van het overzicht van Norbertus' leven, dat bij het negende responsorie was opgeschort.

Den aanhef der eerste antiphoon vindt men zonder eenig verband met den kontekst in de Vita; de toevoeging omnibus qui in domo erant zou het zelfs voor de hand liggend maken, ze te verstaan van zijn leer en voorbeeld in Premonstreit. De tweede antiphoon heeft, zooals trouwens al de andere, slechts een vage overeenkomst met den tekst van het Leven. Bij de derde is het zelfs zeer onzeker, of wel op een bepaalde gebeurtenis wordt gedoeld. Veel meer wordt de bezorgdheid voor weduwen en weezen herhaaldelijk als een karaktertrek van Norbertus voorgesteld, al van het oogenblik af, dat hij op het concilie van Fritzlar verkondigde: Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione sua ⁵²). Of en wanneer Norbertus vorsten heeft aangespoord om bijzonder de zorg voor de Kerk op zich te nemen, heb ik niet kunnen vinden ⁵³). Tenzij hier gedoeld wordt op Norbertus' invloed op Keizer Lotharius, waarop ook in de Magnificat-antiphoon der IIe Vespers het patrocinio suo

51) AASS l.c., 838 A (XVI), v. d. Sterre, l.c., p. 195 (46).

52) Jac. 1., geciteerd AASS l.c., p. 814 A (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 38 (8).

53) Ook indien men Ecclesiae met Principibus zou verbinden, waartoe de intonatie der antiphoon, die deze twee woorden omvat, zou kunnen verleiden, dan nog zou men geen plaats daarvoor kunnen aanvoeren. Tenzij men het juist vernoemde Concilie van Fritzlar en zijn kerkvorsten zou bedoelen; doch daar was Norbertus' houding toch wel voor alles op zelfverdediging gericht.

sanctae Romanae Ecclesiae afflictae praestito kan slaan ; dan zou men het Principibus als een pluralis categoriae dienen te verstaan.

III. 2. DE BENEDICTUS ANTIPHON 54).

Parthenopolium suam civita-
tem pallio nostrae a) paupertatis
indutus pedibus nudis ingressus
verbum Dei alacriter praedicavit
et b) suae domus dispensatorem
fidelissimum et patrimonii Chris-
ti vindicem strenuum se exhibuit.

Vita 55).
pedibus nudis
Augustinus' 9^e respons. :
Verbum Dei ... alacriter ...
praedicavit...
August, 1^e Ant. der I. Vesp. :
dispensatorem strenuum et ci-
vem fidelissimum.

De Benedictus-antiphon staat slechts zwak in verband met de rest van het Officie, wat verklaarbaar is door de voorname plaats, die zij inneemt. Het schijnt wel, dat ook hier enkele reminiscenties aan het Augustinus-officie Despruets beïnvloed hebben. Doch daar wordt reeds in de Benedictus-antiphon Augustinus' dood vermeld.

IV. DE MAGNIFICAT ANTIPHON DER II VESPER 56).

Vir Dei suae paupertatis Prae-
monstrata domo religiose aedifi-
cata et canonico suo ordine con-
stituto Archiepiscopus factus
majorem tribulationem invenit et
patrocinio suo sanctae Romanae
Ecclesiae afflictae praestito be-
nedicens fratribus feliciter in
Christo dormivit a).

Vita 57).
in domo paupertatis
Augustinus Ant. Ad Bened.
obdormivit in pace
Augustinus Ant. ad Magn. II
coram positus fratribus ... dor-
mivit ...

De Magnificat-antiphon der tweede Vespers brengt nog eens de beide hoofdmomenten uit Norbertus' leven : de stichting van Praemonstreit en zijn archiepiscopaat naar voren, stipt nog even aan, wat hij voor het welzijn der geheele Kerk gedaan heeft, om dan

54) a. nostrae] suae 1597 en alle volg.

b. et suae] creditae 1608 en volg.

55) AASS l.c., p. 837 A (XV), v. d. Sterre, l.c., p. 187 (43).

56) a. dormivit] obdormivit 1608 en volg.

57) AASS l.c., p. 839 B (XVI), v. d. Sterre, l.c., p. 207 (48).

het officie te besluiten met de herinnering aan zijn zaligen dood.

Over de verwantschap met het Augustinus-officie geldt wat bij de Benedictus-antiphon gezegd is.

V. 1. DE NIEUWE ANTIPHONEN DER I VESPERS ⁵⁸⁾.

1. Laetare mater nostra Jerusa-
lem

quia sponsus tuus
dilectissimum filium
qui in regionem longinquam erra-
bundus a) abierat
obvius recepit Norbertum.

2. Hunc mater devotissima,
priusquam carne pareret mundo
divinitus est monita
Archipraesulum futurum
obsequia b) praestitutum Chris-
to.

3. Distulit tamen diu
conversionis gratiam,
quia tumens inanibus divitiis,
putabat coeli possidere regnum,
quod pia mens c)
paupertate spiritus
nititur d) apprehendere.

4. Surgens ergo,
regionis e) longinquae et
peccati circuitus ambulans
viarum Babylonis vir Dei
pertaesus
ivit recto tramite ad
Patrem (Lc. 15) et in terram pro-

Augustinus-officie.

Laetare mater nostra Jerusalem,
quia Rex tuus dispensatorem
strenuum et civem fidelissimum
de servitute Babylonis

tibi redemit Augustinum.

Hujus mater devotissima,
quem carne prius peperat mundo
caritatis visceribus postmodum
multo semine lacrimarum
genuit Christo.

Distulit tamen diu
baptismi gratiam,
quia tumens inani philosophia,
volebat humana ratione compre-
hendere,
quod pia mens
vivacitate fidei
nititur apprehendere.

Surgens autem
post multos circuitus errorum,
circuibat civitatem
per vicos et plateas,
quaerendo verum animae virum,
pro quo ne moreretur
dignum judicaret mori,

58) Vanaf 1604.

a. errabundus] om. 1608 en volgg.

b. obsequia ... Christo] et Christo obsequia maxima praestitutum 1608 en volgg.

c. pia mens] sola charitas 1608 en volgg.

d. nititur] potest 1608 en volgg.

stratus veniam exorat et f) ait : ut ejus semper
Domine quid me vis facere ? inhaereret amori.

5. Inventus namque
in salebris vitiorum
a custode civitatis
fulminis ictu sistitur
pallio vetustatis exuitur
stola prima induitur
et qui mortuus fuerat revixit
qui perierat inventus est.

Inventus igitur
a custodibus civitatis
et pallio vetustatis exutus
(diligenter pertractata cum illis
veritate)
quem desiderabat invenit et cas-
tis ejus amplexibus ardentem
inhaesit.

De nieuwe Antiphonen der I. Vespers zijn zoo getrouw mogelijk geborduurd op het patroon van die van St. Augustinus. Le Paige zelf komt dit getuigen, want in het diurnale van 1604 geeft hij aan : *Antiphonae sequentes super Psalmos cantatur [sic !] sicut Antiphonae quae scribuntur in primis Vesperis S. Augustini*. Het leek daarom goed, niet alleen de punten van overeenkomst aan te geven ⁵⁹⁾, maar ook de verschillen te laten uitkomen. Zoo kunnen we ons een gedachte vormen van de moeilijkheden, die Le Paige te overwinnen had.

Het was inderdaad geen gemakkelijke taak. De opsteller van de Augustinus-antiphonen is uitgegaan van de dubbel-symbolische liefdesverhouding tusschen den koning en de bruid uit het Hooglied. De eene maal is die bruid de Kerk, die dan wordt aangesproken als Jerusalem, de stad van Gods volk en zoo zinnebeeld der Kerk. (Dit geeft tevens de gelegenheid, om de dwalingen en zonde voor te stellen onder het beeld van de Babylonische gevangenschap). De andere maal is de bruid de ziel van den rechtvaardige, en daarom worden de gebeurtenissen van Augustinus' bekeering gekleed in de woorden, waarmee de bruid spreekt over haar omzwervingen in de stad, op zoek naar den beminde. In de toepassing op Augustinus (en zeker op Norbertus) zijn de vijandig gezinde wachters veranderd in behulpzame lieden. Zooiets was trouwens in dien tijd volkomen in orde : men hield ervan, de symbolische duidingen ook

e. regionis ... viarum] e regione longinqua et viarum 1608 en volg.

f. et ait] dicens 1608 en volg.

59) Zooals reeds ten deele geschied is door fr. Siard van Windberg, *Antiphonen van het Norbertus-officie, Pro Nostris*, t. V, [1933], p. 53. Deze geeft tevens een vromen commentaar op de antiphonen van Vespers en Metten.

binnen eenzelfde symbolisch gebeuren te vermenigvuldigen, zelfs ten koste van een herhaalde beteekeniswijziging van ieder onderdeel, of ook een aantal zinverwante symbolische geschiedenissen in elkaar te werken en dat spel van elkaar kruisende symbolismen verschaften toen wel een even groot en intellectueel genoeg als in een lateren tijd de kruiswoordraadsels.

Le Paige heeft er dan ook geen bezwaar tegen, om de bruikbare symbolische figuren over te nemen : den Bruidegom en Jerusalem, een wachter en de wereldsche stad Babylon ; zelfs brengt hij nog twee nieuwe in het spel : den verloren zoon en Paulus. Overigens ook het Leven en eveneens de Responsoriën van Despruets en diens Magnificat-antiphon der eerste Vespers hadden sommige van die beelden. Toch bleef het voor Le Paige moeilijk, de Augustinus-antiphonen 4 en 5 na te volgen, die daar verschillende tijdstippen behandelen, terwijl hij zelf in beide alles ineens geeft. De custodes civitatis zijn bij Augustinus de geestelijke overheid, die hem van het kleed der dwaling bevrijdt (vgl. Hgl. 5/7 : de vijandige custodes civitatis... tulerunt pallium meum) ; hier is het blijkens de heerschappij over den bliksem Christus zelf. Het is met dat al duidelijk te zien, dat de vormgeving dezer antiphonen heel wat last heeft veroorzaakt.

Minder moeite vorderde de omzetting van de tweede en derde Antiphon, die vooral na de latere geringe wijzigingen als goed geslaagd kunnen gelden. Dat de zinrijke tegenstelling uit de 2° Augustinus-antiphon niet bewaard is kunnen blijven, is te beschouwen als een van de tekortkomingen, waaraan « overzettingen » wel altijd zullen lijden.

Dat de antiphonen geen aansluiting zoeken bij de psalmen, wordt ons begrijpelijk, wanneer we weten, dat in het diurnale van 1604 op Norbertus zoowel als Augustinusdag de Psalmi *de die* worden aangegeven voor de Vespers. In 1608 zijn het de Zondagspsalmen met als laatste 116 : Laudate, maar dan zijn de nieuwe Antiphonen ook voor Norbertus reeds gevormd.

1. 2. DE NIEUWE HYMNE DER VESPERS ⁶⁰⁾.

	I	II	III
1 Festa Norberti dies haec triumpho	a	j	

⁶⁰⁾ De tekst is uit Diurnale 1604 ; kolom I brengt de varianten uit 1608, enkel daar in de Laudan, kolom II uit 1621/26 die sindsdien met een enkele

Annuo lapsu reparata praeit	a	j
Caeteris, quantum superat minora	a	j
Phosphorus astra.	a	j
2 Hunc matris necdum gremio solutum	b	b
Praesulem vates monuit futurum		
Angelus, natum supera vocavit	c	c
Christus ab orbe.	c	c
3 Purpuris statim generis relictis	d	d
Merbra melote tegit innocenti		
Alter et Paulus, Domini loquelam	e	e
Detonat ore.	e	e
4 Pacis astringit glutino rebelles		k
Spiritus, cordis penetrat propheta	f	k
Abditas labes, oculis refundit	f	k
Lumina cassis.		

wijziging behouden is. Wegens de talrijke afwijkingen leek het gewenscht, opeenvolgende regels met eenzelfde letter aan te duiden.

- a) Clara lux festo celebris triumpho
Gesta Norberti referens per orbem
Ceteras anteit, veluti minores
Phosphorus ignes.
- b) Hunc adhuc matris gremio latentem
- c) Angelus, natum supera vocavit
Christus ab arce.
- d) Purpura tandem generis relictis
- e) Alter et Paulus graviter tonando
Pulpita complet.
- f) Abditas necnon penetrat propheta
Pectoris labes, oculis refundit
- g) Imperat morbis, stygios coerces
Daemones, fessis alimenta supplet
Fratribus, vestes niveas iubente
Virgine sumit.
- h) Mox Praemonstrati videt Hipponensem
Praesulem, sacros sibi codicillos
Ordinis sacri canonesque blanda
Voce ferentem.
- 6B Quos et oblatos animo lubenti
Pontifex summus recipit, probatque;
Magdeburgensem simul et tiaram
Sumere cogit.

5A Imperat febri, Genios precatu

Arcet immundos, dapibusque fratres	g	l
Implet afflictos, niveam suadet	g	l
Maria vestem.	g	l

6A Monstrati vitam seriem gerendae

Praesul apparens dedit Hipponensis	h	m	o
Tanchlinum victor docet Antverpi [sic]	h	m	
Ore, manuque.	h	m	

7 Ergo lapsantis cohibe ruīnam

Ordinis duram pater alme tanti	i	n
Ne ruat totus, tua vota nostris	i	n
Junge querelis.	i	n

i) Ergo labentis cohibe ruīnam
Ordinis custos pater alme nostri
Ne cadat praeceps simul et clientum
Annue votis.

j) Festa lux claro celebris triumpho
Annuo nobis revoluta lapsu
Posteris tanti merito Parentis
Gaudia promit.

k) Mutuis in sese odiis flagrantēs
Foedere astringit, penetrat propheta
Abditas culpas, oculis refundit

l) Imperat morbis, alimenta egenis
Fratribus supplet, fugat efficaci
Daemones verbo, superat feroces
Strenuus hostes.

5B Haeresis, forti hoc duce, Tanchelini

Ore blasphemo sacra polluentis
Victa apud Belgas, simul et tyrannis
Impia cedit.

m) Virginis sumit Mariae suasu
Candidam vestem, videt Hipponensem
Praesulem sacros sibi codicillos
Rite ferentem.

6B Quos et oblatos als in var. h)

n) Sit Deo nostro decus et potestas,
Sit salus perpes, sit honor perennis,
Qui poli summa residet in arce
Trinus et unus. Amen.

o) Virginis sumit monito Mariae 1892 en volgg.

8 Servulos audi, famulumque rector	i	n
Trinus et simplex, tibi vota laudum	i	n
Solvimus, Regum tibi sit in aevum	i	n
Gloria regi. Amen.	i	n

Na het portret van Norbertus in het door Despruets gekozen responsorium, laat Le Paige zeer geschikt een overzicht volgen van zijn levensloop.

Zelf geeft hij wederom aan Hymnus sequens cantatur ut hymnus Ut queant laxis. Daar aan herinnert ook 6 A/1 Joannes-hymne : Monstrati vitae seriem gerendae nomen et vitae seriem gerendae

De aankondiging van Norbertus, de verschijning van Maria en de genezing te Würzburg werden gegeven in de langere lessen van 1608 ; van de mededeelingen der Cappenbergenses : het genezen van de koorts, het verschaffen van spijs, de verschijning van Augustinus vervielen in 1621 de beide eerste weer uit de lessen.

De redactie van 1608 heeft een inlassching, die na de zesde stroof de Pauselijke goedkeuring der orde en Norbertus' benoeming tot aartsbisschop vermeldt. Dat de laatste in het eerste ontwerp niet voorkwam, hoeft niet te verwonderen, daar ze elders in het officie nog vaak wordt aangetroffen. Maar het eerste deel der inlassching maakte het noodig, dat het einde der zesde stroof over den regel handelde en zoo verviel toen de vermelding van Norbertus' overwinning te Antwerpen. Maar het laat zich ook begrijpen, dat anderen het daarmee niet eens waren en zoo werd dan vóór de zesde stroof een andere ingelascht, die de zege van Antwerpen niet op het historisch juiste oogenblik brengt. Overigens is ook de vierde strophe niet chronologisch, doch geeft met het begin der vijfde een opsomming van Norbertus' wonderwerken. Die beide strophen zoowel als de eerste doen in de latere uitgave ook veel minder humanistisch aan dan in de eerste twee.

Tenslotte is het begrijpelijk, dat de zevende strophe over den droevigen toestand der Orde zich niet kon handhaven. Evenmin het versikel

Ÿ. Memor esto plantationis
tuaе beate Pater Norberte.

Ps. 73. Memor esto congrega-
tionis tuae, quam possedisti ab
initio.

Ÿ. Ut pene marcida rore tuo
valeat virescere.

Vita... Times ne aresceret,
quod a Deo per eum plantatum
fuerat, si adhuc rore divini con-
siliï non perfunderetur...

Dit versikel komt voor in de beide Vespers, in de beide Suffragia van 1608. Het woord *plantatio* herinnert weer aan verschillende plaatsen uit de levensbeschrijving ⁶¹⁾. Het pene *marcida* vindt zijn illustratie in de voorrede op Le Paige's *Bibliotheca* en in de *relicta*, die hij in het laatste gedeelte van zijn werk meedeelt : hervormingsvoorschriften, opgesteld bij de *visitatie* van verschillende kloosters. Le Paige, die de slechte ontvangst van zijn *breviereditie* van 1608 ⁶²⁾ in zijn *Bibliotheca* met het diepste zwijgen voorbijgaat, spreekt in den tekst, waarmee dit artikel ongeveer aanvangt, ook niet over dit versikel, dat toen alweer buiten gebruik was.

Daar hij echter de hymne aan zich blijft toeschrijven, is het wel zeker, dat de nieuwe redactie ervan ook van hem afkomstig is.

V. 3. DE NIEUWE MAGNIFICAT-ANTIPHON DER I VESPERS ⁶³⁾.

Adest nobis dies celebris quo
solutus nexu carnis sanctus prae-
sul Norbertus assumptus est cum
angelis a) domo patris reddi-
tus b) veste fulgens nuptiali in
aula Regis coelesti c) felix con-
viva pascitur d) dum vitulo sa-

Adest nobis dies celebris quo
solutus nexu carnis sanctus prae-
sul Augustinus assumptus est
cum angelis ubi gaudet cum pro-
phetis laetatur cum apostolis
quorum plenus spiritu quae prae-
dixerunt mystica fecit nobis

61) Zoo, behalve de geboden parallelplaats uit AASS l.c., p. 839 A (XVI), v. d. Sterre, l.c., p. 204 (48), nog AASS l.c., p. 823 A (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 104 (24), AASS l.c., p. 823 B (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 107 (24), AASS l.c., p. 825 B (X), v. d. Sterre, l.c., p. 123 (28), AASS l.c., p. 842 A (XVIII), v. d. Sterre, l.c., p. 225 (50).

62) Zie *Anal. Praem.*, t. III, [1927], p. 255-256.

63) Vanaf 1604.

a. angelis] add. : ac 1608 en volgg.

b. redditus] add. : ubi 1608 en volgg.

c. coelesti] coelestis 1892, 1930

d. pascitur ... fruitur] et torrente

voluptatis
iugiter
reficitur,
alleluia,

e. fecunda] secunda 1608 en volgg.

Ps. 35
et torrente
voluptatis
tuae potabis
eos.

ginato Christo Deo et homine pervia, post quos fecunda e)
coram praesente fruitur alleluia. dispensandi verbi Dei primus
refulsit gratia.

De nieuwe Magnificat-antiphoon, die bestemd was om het hybrisch product van Despruets te vervangen, viel in eerste redactie niet veel gelukkiger uit. Een opeenhooping van beelden, die zelfs niet alle fijngevoeld zijn, moet wederom uitkomst brengen. De tegenwoordige vorm is iets dragelijker, al blijft hij ver achter bij het Augustinus-voorbeeld, dat vanaf 1608 de zinrijke tegenstelling biedt van : post quos secunda... primus refulsit gratia. Toch is het niet overbodig, dat in het gezongen gedeelte wordt aangegeven, dat de gevierde feestdag die van het sterven van onzen H. Stichter is. Ook deze antiphoon verliest Norbertus' bekeering niet uit het oog en kondigt zoo het thema van het Invitatorium aan.

VI. DE NIEUWE ANTIPHONEN DER METTEN ⁶⁴⁾.

1. Translatus a fluminibus Babylonis ad Jordanis fluentia vir Dei Norbertus, meditabatur in lege Domini die ac nocte, evangelicae praedicationis fructum redditurus in tempore suo.

Ps. 1.

2. Erogatis in pauperes bonis suis, votum seminandi verbum Dei Gelasio Papae insinuat ac ut praeceptum Domini praedicaret

Ps. 1. ... Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo ... Beatus vir qui ... in lege Domini ... meditabitur die ac nocte...

Vita : Venditis ... omnibus ... et pauperibus erogatis...

Augustinus-off. 2° ant. der Metten : Insinuavit ergo ... sancto viro Ambrosio praesens votum suum,

64) Vanaf 1608.

3. AASS l.c., p. 814 B (IV), v. d. Sterre, l.c., p. 42 (9).

4. AASS l.c., p. 819 B (VII), v. d. Sterre, l.c., p. 77-78 (18).

N.B. Volgens de Vita geeft de Paus de brieven.

5. AASS l.c., p. 823 B (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 109 (25).

6. AASS l.c., p. 824 A (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 113 (25).

a. nisi] add. : te 1608.

7. AASS l.c., p. 823 (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 106 (24).

8. AASS l.c., p. 824 A (IX), v. d. Sterre, l.c., p. 113 (25).

9. AASS l.c., p. 824 B (XVIII), v. d. Sterre, l.c., p. 229 (51).

adversus populos inania meditantés praesidio ejusdem praesulis communiri postulat.

Ps. 2.

3. Romano itaque fultus diplomate, assidua praedicatione dentes peccatorum conterere coëpit, multosque ad meliorem frugem revocans, Christi Domini exaltabat caput.

Ps. 3.

4. Mirificavit Dominus sanctum suum coram patribus Rhemensis concilii, a quibus confirmatis litteris, quas ad praedicationis munus ubique obeundum prius acceperat, seipsum Deo sacrificium iustitiae offerens, desertum Praemonstratum ingressus est, ut in pace in idipsum illic quiesceret.

Ps. 4.

5. In domum Praemonstratam introeuntes spiritalis militiae titrones in timore Domini et humilitate erudiebat, ut spiritu superbiae evacuato Spiritus Sanctus viam illorum ad superna dirigeret.

Ps. 5.

6. Super opera manuum constituisti sanctum tuum, Domine, qui te unum sitiens, te unum quaerens, nihil aliud gloriabatur se scire nisi a) Christum Jesum eumque crucifixum, quod est

Ps. 2. Quare ... populi meditati sunt inania ?

... praedicans praeceptum Ejus ...

Ps. 3. Tu autem Domine ... exaltans caput meum ...

... Tu ... dentes peccatorum contrivisti

Ps. 4. Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum ... sacrificare sacrificium iustitiae...

... in pace in idipsum dormiam et requiescam ...

Vita : litteras ... quas acceperat ... iterum renovari postulat. Quibus acceptis ...

Ps. 5. Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo ...

... dirige in conspectu tuo viam meam ...

Vita : ut spiritu superbiae evacuato, Spiritus Sanctus in eis melius locum inveniret

Ps. 8. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra ...

... Constituisti eum super opera manuum tuarum ...

Vita : ... clamabat se nihil aliud

admirabile nomen in universa terra.

Ps. 8.

7. Dolum in lingua sua non egit, apostolicam degens vitam, quam opere ac sermone exercuit, suosque amplecti voluit ; unde et in monte sancto requiescit.

Ps. 14.

8. Benedictionibus dulcedinis domum illam praeveniam asserebat, quae mundo corde divina contrectaret mysteria, vitiis emendandis et pauperum hospitalitati incumberet.

Ps. 20.

9. Ordine suo rite fundato et ab Honorio confirmato Magdeburgensium praesul nolens consecratus, innocentes et bonos amplectitur, schismaticos Romanae Ecclesiae perturbatores comprimit, pauperes, orphanos, viduasque singulari patrocínio tuetur et larga manu sustentat.

Ps. 23.

scire nisi Jesum Christum (1 C. 2) et hunc crucifixum ...

Ps. 14. Domine ... aut quis requiescet in monte sancto tuo ... qui non egit dolum in lingua sua ...

Vita : ... apostolica ... vita quam in praedicatione susceperat ... optabat vivere ...

Ps. 20. Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

Ps. 23. Quis stabit in loco sancto Ejus ? Innocens manibus et mundo corde

Vita : ... tria quae praecique commendabat ... circa altaria et divina mysteria munditiam ; excessuum et negligentiarum in Capitulo et ubique emendationem ; pauperum curam et hospitalitatem. Constanter equidem asserebat, aliquam domum numquam posse egere ... quae haec tria sollicitè studuerit observare.

Vita : ... unitatem sanctae ecclesiae conservans, ejusque perturbatores et schismaticos omnes persequens et detestans ; bonos amplectens, ... pauperes et orphanos viduasque sustentans ...

Bij de nieuwe Antiphonen der Metten vinden we vooreerst een

ruim gebruik van eigennamen. De drie eerste staan heelemaal vrij tegenover het Leven ; daarna wordt de overeenkomst langzamerhand sterker. Reeds elders werd erop gewezen ⁶⁵⁾, dat de antiphonen aansluiting zoeken bij de psalmen, waarvoor ze bestemd waren. De overeenkomst met het Stephanus-officie, die men daar ook heeft willen constateeren, beperkt zich wel tot het verwerken van de betrokken psalmen in de antiphonen. Slechts bij de helft daarvan is het aan den psalm ontleende gedeelte in beide officies hetzelfde, bij de andere helft verschilt het ; bovendien was het aantal teksten, dat zich uit een enkelen psalm liet toepassen, uit den aard der zaak niet groot.

Le Paige is in zijn opzet, om psalmplaatsen te verwerken, over het algemeen wel geslaagd. Zelfs is het hem gelukt, zij het soms met eenige moeite, om in bijna iedere antiphoon twee plaatsen uit den psalm te benutten. De eerste uitzondering is de vierde antiphoon. Deze heeft drie psalmplaatsen en valt op door haar logheid. Men kan vermoeden, dat Le Paige het niet van zich kon verkrijgen, afstand te doen van de vermelding van Norbertus' volledige zegepraal op het concilie van Reims en daarom hier drie teksten toeliet. Of ook, dat hij de twee ongelijksoortige helften van de antiphoon : het preekverlof en het verblijf in Premonstreit door een derden tekst heeft willen samenbinden. Voor de negende antiphoon mogen we dan veronderstellen, dat hij geen twee bruikbare teksten in den 9^{en} psalm van het commune vindend, de woorden *mundo corde* uit dien psalm 23 overhevelde naar de 8^e antiphoon, wat mogelijk was bij den uitleg, dien hij van Norbertus' testament geeft ⁶⁶⁾. De 9^e antiphoon bleef zodoende vrij, om weer een groote periode uit Norbertus' leven te bestrijken. Met duidelijke voorliefde heeft Le Paige vooral het tijdperk behandeld, dat vóór de Ordestichting ligt en ons Norbertus' ontwikkelingsgang doet zien en zoo het apostolisch karakter der Orde doet uitkomen.

VII. SUFFRAGIA EN OCTAAFDAG.

Antiphoon ⁶⁷⁾ .	<i>Append. der Cappenbergers</i> ⁶⁷⁾ .
Norbertus Catholicae religi-	eximium quoddam iubar Eccle-

65) *Pro Nostris*, t. V, [1933], p. 55.

66) Zooals *t.z.p.*, p. 58 reeds terecht werd opgemerkt, verstaat Le Paige *munditia circa altare* van de inwendige reinheid des harten.

67) Vanaf 1608.

De varianten geven den ouderen tekst van 1604, die minder in aanmerking

nis propagator eximius, verae a) paenitentiae praedicator, canonicae ac regularis Praemonstratensium disciplinae institutor egregius, praesul a Deo destinatus b) antequam natus, quae docuit in sermone consummavit in opere.

siae, ... informator ac propagator religionis canonicae ... verae penitentiae predicator

Oratie ⁶⁸⁾.

Excita Domine in Ecclesia tua Spiritum, cui beatus confessor a) atque pontifex Norbertus servivit : ut eodem nos repleti studeamus amare quod amavit et opere exercere quod docuit.

Ten slotte nog een enkel woord over de Suffragia en over de Octaafviering. Het meeste daarvan is reeds incidenteel ter sprake gekomen.

Het brevier van 1597 geeft voor het suffragium aan : Civitatis Babylonis, de oude Magnificat-antiphon der eerste Vespers, het versikel Ora pro nobis beate Pater Norberte en de Oratie van Despruets. Zoo ook 1598.

Het diurnale van 1604 geeft als suffragium vooreerst dezelfde antiphon, met het versikel Memor esto, dat na de nieuwe hymne der eerste Vespers besproken werd en de Oratie van Despruets. Daarna echter nog een « andere antiphon » Norbertus Catholicae, met wederom het versikel Memor esto en dan de nieuwe Oratie der Vespers. Bovendien geeft het voor den Octaafdag 1° Vespers Norbertus Catholicae als Magnificat-antiphon en de Oratie Excita.

Het brevier van 1608 geeft als suffragium dezelfde antiphon Norbertus Catholicae (ook op muziek aan het einde van het pars hiemalis) het versikel de Communi Iustus germinabit en de nieuwe Oratie van het feest. Voor den Octaafdag wordt aangewezen de (nieuwe) Magnificat-antiphon der eerste Vespers en de Oratie Excita.

komt voor vergelijking met het eerste hoofdstuk van het Appendix der Cappenbergers.

a. verae ... egregius] om. 1604.

b. destinatus ... natus] designatus antequam nasceretur, ante cœlo destinatus quam mundo exhibitus 1604.

68) Vanaf 1604

a. confessor ... Norbertus] Norbertus confessor atque pontifex 1608 en volg.

Het brevier van 1621 geeft, zooals het tegenwoordig nog is, voor het suffragium Norbertus lucerna, de eerste antiphon der Lauden, Ora pro nobis en de nieuwe Oratie ; voor den octaafdag Magnificat-antiphon Norbertus Catholicae met de Oratie Excita.

De nauwe verwantschap tusschen de antiphon Norbertus Catholicae en den tekst der Cappenbergers is in het oog loopend. Men zou zelfs willen vragen, of aan de een of andere zijde geen verschrijving heeft plaats gehad : Catholicae voor Canonicae of omgekeerd ; maar de oudere tekst van 1604 maakt directe ontleening van het eerste gedeelte minder zeker.

De Oratie Excita staat geheel in denzelfden vorm — met als eenige afwijking de persoonsaanduiding Laurentius levita in het Romeinsch brevier op den Octaafdag van dien heilige (waar het Praemonstratenser brevier een andere oratie geeft). Zij is een voorbeeld van doorzichtigen en evenwichtigen bouw. Door haar over te nemen voor het Octaaf van Norbertus heeft men het Praemonstratenserbrevier een belangrijke aanwinst bezorgd.

Het werk van Le Paige toont ook in dit Officie den invloed van het Romeinsch brevier in de rangschikking van de lessen en vooral in de door hem gewenschte aanwijzing der Capitula. Overigens doen zich in dit officie zijn romaniseerende neigingen niet gevoelen.

Veel sterker is de invloed van het Augustinus-officie. Herhaaldelijk hebben we kunnen wijzen op overeenkomsten daarmee. De weg daarheen was hem gewezen vooral door het Invitatorium van Despruets, maar ook nog door diens hymne Optatus, de 7^e en 8^e antiphon en meer nog door het 7^e responsorie der Metten.

Bij het opstellen van de antiphonen der eerste Vespers heeft hij de overeenkomst benut, die hij zag tusschen de daar in algemeene termen beschreven bekeering van Augustinus uit het heidendom en den terugkeer van Norbertus van een lichtzinnig leven. Men zou het kunnen betreuren, dat hij de antiphonen, die aan het psalterium ontleend waren, ging vervangen door andere, die met psalmen geen verband hielden. Maar tenslotte hielden ook de antiphonen van Despruets, ofschoon psalteriales, geen rekening met de psalmen. Ze konden dit trouwens ook niet, daar de psalmen met den dag wisselden. Zoo kon Le Paige dus gerust aan zijn verlangen voldoen en trachten het Norbertus-officie even luisterrijk te maken als dat van Augustinus. Overigens hebben volledig eigen antiphonen de praecedentie op eenvoudig psalteriale, die niet aan het feest werden geacomodeerd.

Dat hij er verder voor voelde, Norbertus door een eigen Hymne te verheerlijken is alleszins begrijpelijk. Door zijn hymne Festa Norberti kreeg het Norbertus-officie zelfs een plus tegenover het Augustinus-officie. Doch dit lag niet in de bedoeling van Le Paige. Daarom dichtte hij dan ook een Augustinus-hymne, *Inter coëlicolas candiduli nites*, die we in een aanhangsel laten volgen.

Ook zijn Magnificat-antifoon staat zonder twijfel ver boven die van zijn voorganger.

In de Metten heeft het Augustinus-officie geheel eigen antiphonen, waarin onder het noemen van talrijke eigennamen een overzicht van Augustinus' leven gegeven wordt. Dit overzicht wordt dan nog voortgezet in al de antiphonen — ook de Benedictus-antifoon — van de Laudén. Hier had Le Paige dus de vrije hand. En hij heeft van zijn vrijheid een lofwaardig gebruik gemaakt. Ook hij geeft het leven van Norbertus in bewoordingen, aan de Vita ontnomen. Maar tevens weet hij door kunstig overleg telkens verband te leggen tusschen de antifoon en de psalm, waarvoor ze bestemd is. En dat ligt in de lijn der zuiverste liturgische traditie ⁶⁹⁾.

Al moeten wij ook betreuren, wat hij elders op liturgisch gebied gedaan heeft ⁷⁰⁾, voor zijn bemoeiing in zake het Norbertus-officie kunnen we hem slechts dankbaar zijn.

En door het korte overzicht van Norbertus' leven, dat hij op de blz. 9-11 van zijn *Bibliotheca* gegeven heeft, grootendeels in de termen van het officie in te kleeden — hij gebruikt daarbij zoowel het deel van Despruets als zijn eigen bijdrage —, heeft hij zelf de proef op de som geleverd, dat het Norbertus-officie werkelijk in staat is, zijn eerste doel te bereiken en ons te schenken een geschikt beeld van onzen H. Stichter.

Heeswijk, Abdij Berne.

C. A. v. LIEMPD.

AANHANGSEL

AUGUSTINUS-HYMNE VAN LE PAIGE ⁷¹⁾.

1 *Inter coëlicolas candiduli nites*

Augustine Pater legifer ordinis,

a

69) Men denke slechts aan de antiphonen der tweede Vespers van Kerstmis en aan vele andere.

70) Vgl. *Anal. Praem.*, t. III, [1927], p. 241-243.

71) a Augustine pater signifer ordinis

b Praemonstratiaci tu genius chori

Et cum doctiloquis praesulibus micas
Ut Phoebus super aethera.

2	Praemonstri superis conspicui choris	b
	Apparens regulam porrigis auream	b
	Norberto, rosei pollicitus poli	b
	Hanc servantibus atria.	b
3	Excuses famulos o Pater optime	
	Coram bis genito principe debiles,	c
	infirmos refovens auxiliis precum	e
	Almam porrige dextram.	c
4	Te rerum colimus sidereum Patrem	
	Et laudes canimus cunctipotentiae,	d
	Da recto regulae tramite nos vehi	d
	Ad summae celsa gloriae. Amen.	d

De tekst is uit het Diurnale van 1604, de varianten zijn uit het Brevier van 1608. Den laatsten vorm vindt men onder n. 9010, en alleen als daar voorkomend, vermeld bij U. Chevalier, Repertorium Hymnologicum, t. I, p. 539, Louvain, 1892. Het Diurnale van 1604 is den opsteller ervan onbekend gebleven. Ook vindt men Le Paige in 't geheel niet genoemd in den lijst der hymne-dichters in t. 6, Bruxelles 1920.

Norberto canones porrigis aureos,
Tu coeli roseum pollicitus quoque
Hos servantibus atrium.

c Peccatis veniam sedulus impetra
Infirmosque fovens auxiliis precum
Nobis annue dexteram.

d Et laudes canimus omnipotentiae,
Da quondam facili tramite regulae
Poli scandere verticem. Amen.